

Мосов С.П.

Заступник директора з інформаційно-технічного забезпечення експертизи ДП «Український інститут промислової власності», д.військ.н., проф., Заслужений діяч науки і техніки України, Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ КОНСТРУКТОРСЬКОЇ ТА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Виявлення об'єктів промислової власності (ОПВ) – одне з найбільш складних питань патентної роботи. Це обумовлено тим, що на сьогодні відсутні нормативні методики, які визначають конкретні механізми виявлення ОПВ.

Аналіз показує, що джерелами виявлення ОПВ можуть бути: науково-дослідні роботи (НДР); дослідно-конструкторські роботи (ДКР); проектні розробки, в яких розробник відклонився від рішень, які звичайно використовують у цих умовах; раціоналізаторські пропозиції; роботи, що підготовлені до опублікування (статті, книги, монографії, доповіді тощо).

Крім цих, найбільш розповсюджених джерел виявлення винаходів, як об'єктів промислової власності, існують і інші – роботи, які вносять нове в звичайне технічне рішення. В умовах потрібної організації патентної роботи ці джерела неважко виявити.

Планове виявлення ОПВ має здійснюватися під час виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, що обумовлено положеннями ДСТУ 3973-2000 і ДСТУ 3974-2000.

Виконання НДР здійснюється поетапно у відповідності до правил, викладених у ДСТУ 3973-2000. Розроблення та проведення НДР включає такі етапи: визначення напрямку досліджень; розробка технічного завдання (ТЗ) на НДР; виконання теоретичних та експериментальних досліджень; узагальнення та оцінювання результатів досліджень, складання звітної документації; приймання НДР.

У рамках виконання НДР здійснюється виявлення об'єктів промислової власності. Алгоритм виявлення ОПВ наведений на рис.1.

Рис.1. Схема алгоритму виявлення об'єктів промислової власності в процесі виконання науково-дослідних робіт

Основними заходами, що виконуються для виявлення ОПВ при виконанні НДР, є такі: проведення патентного пошуку, визначення можливих ОПВ, оформлення патентного захисту ОПВ, розроблення заходів щодо збереження «ноу-хау».

Таким чином, виконавець по закінченні НДР передає замовнику звіт з розробленою науково-технічною продукцією разом з ОПВ і «ноу-хау».

Виконання ДКР здійснюється, як правило, за результатами НДР у відповідності до правил, викладених у ДСТУ 3974-2000. Розроблення та проведення ДКР включає такі стадії: розроблення ТЗ; розроблення технічної пропозиції; ескізний проект; технічний проект; розроблення робочої конструкторської документації дослідного зразка (дослідної партії); попередній проект; розроблення документації дослідного зразка (дослідної партії).

У межах виконання ДКР здійснюється виявлення об'єктів промислової власності. Алгоритми виявлення ОПВ наведені на рис.2 та рис.3.

Рис.2. Схема алгоритму виявлення об'єктів промислової власності в процесі виконання дослідно-конструкторських робіт. Стадія «Ескізний проект»

Рис.3. Схема алгоритму виявлення об'єктів промислової власності в процесі виконання дослідно-конструкторських робіт. Стадія «Технічний проект»

Основними заходами, що виконуються для виявлення ОПВ при виконанні ДКР, є такі ж, як і в НДР: проведення патентного пошуку, визначення можливих ОПВ, оформлення патентного захисту ОПВ, розроблення заходів щодо збереження «ноу-хау».

При цьому слід звернути увагу на те, що можливості виявлення ОПВ та їх значимість на різних стадіях виконання ДКР не однакові.

У результаті виконання робіт на стадії «Ескізний проект» розробляється сукупність конструкторських документів, які повинні містити принципові

конструктивні рішення, що надають загальне уявлення про будову та принцип роботи виробу, а також дані, які визначають призначення, основні параметри і габаритні розміри виробу, що розробляється.

На цей стадії виконують ескізні проробки, необхідні для обґрунтування конструкторських рішень, які потім закладаються в технічний проект. Як показують результати проведеного аналізу, на стадії ескізних проробок може бути виявлено та оформлено до 20 % всіх заявок на ОПВ по проекту. Використання ОПВ на цей стадії проекту є невеликим і складає звичайно 20-30%. Невелика частка використання ОПВ визначається наявністю декількох варіантів рішень, відносно яких виявлені ОПВ, але не визначено використання цих ОПВ на стадії «Технічний проект».

Розробка технічного проекту, який включає розробку сукупності конструкторських документів, які повинні містити кінцеві технічні рішення, що надають повне уявлення про будову виробу, що розроблюється, і вихідні дані для розробки робочої документації, є наступним етапом виявлення ОПВ. На цій стадії оформлюються ОПВ, пов'язані в основному з видозмінами деяких вузлів, рідко на нові конструкції вузлів і нові способи виконання робіт, що виникають внаслідок створення нових виробів. На стадії технічного проекту оформлюється біля 40% ОПВ, частка використання яких у проекті складає майже 90%.

Існує ще дві стадії, на яких можливо створення технічних рішень і виявлення ОПВ. Так, при розробці робочого проекту, коли деталізуються вузли та агрегати, що закладені в технічний проект, можливо виявлення ОПВ. Ця робота пов'язана, в основному, із змінами, що вносяться в конструкції вузлів агрегатів. З кількості виявлених ОПВ по проекту близько 25% відсотків випадає на ОПВ, виявлених на стадії робочого проектування. Звичайно це так звані комбіновані варіанти винаходів, пов'язаних із змінами вузлів та агрегатів.

Далі, виявлення ОПВ можливо під час створення дослідного зразка, при проведенні заводських і приймальних випробувань. Мета таких випробу-

вань – виявлення конструктивно слабких і незручних в експлуатації вузлів та агрегатів. За результатами випробувань доопрацьовують вузли та агрегати, не змінюючи конструкцію виробу та її кінематику в цілому. З точки зору ОПВ ця стадія перспективна, за виключенням випадків, коли який-небудь вузол виявляється непрацездатним, не піддається переробкам і його необхідно конструювати знову. В такому випадку обов'язково можуть з'явитися ОПВ. Питома вага ОПВ, створених у процесі доробки дослідного зразка, складає не більше 5%. Природно, що використання таких ОПВ у виробі стовідсоткове.

Таким чином, результати аналізу процесу виявлення ОПВ на різних етапах розробки проекту щодо створення виробу показують, що: виявлення ОПВ необхідно проводити на всіх стадіях виконання ДКР (розробки проекту); найбільш важливою стадією виявлення ОПВ є стадія розробки технічного проекту, на якій виявляється до половини ОПВ із дев'яностосотковим впровадженням у майбутній виріб; найбільш цінні винаходи, об'єктами яких є цільний виріб, його кінематична схема і т.п., виконуються звичайно на стадії патентного пошуку.

Існуюча на підприємстві (в установі) конструкторська документація і технологічна документація (КТД) є джерелами виявлення ОПВ і містять у собі безпосередню інформацію про можливі (або існуючі) об'єкти промислової власності.

Це обумовлює необхідність вироблення підходів щодо виявлення ОПВ з використанням конструкторської і технологічної документації, особливо в умовах, коли ОПВ не виявлялись під час НДР і ДКР або були не повністю виявлені, а також коли робота по виявленню ОПВ взагалі не була проведена у зв'язку з відсутністю такого завдання в ТЗ. Можливим є випадок, коли розробники продукції залишились за межами України і не надали інформацію про ОПВ.

Для виявлення ОПВ може бути використаний підхід, що будується на деяких принципах проведення технологічного аудиту. На першому етапі вивчення існуючої конструкторської та технологічної документації (рис. 4)

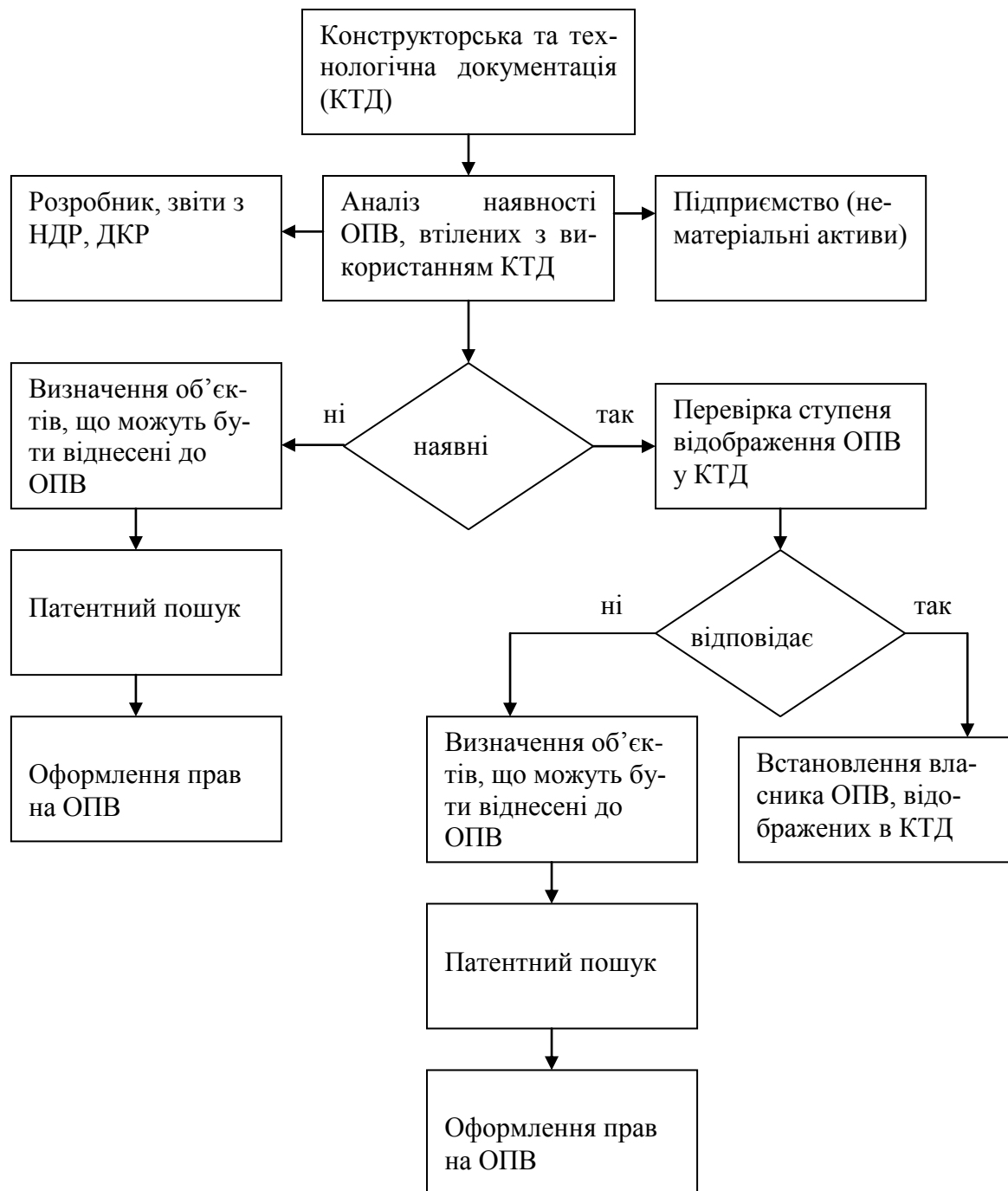

Рис. 4. Схема загального алгоритму виявлення ОПВ у конструкторській і технологічній документації

треба з'ясувати наявність ОПВ, втілених у виробництво з використанням цієї КТД.

Аналіз можна проводити двома шляхами (див. рис. 4). Перше – це робота з розробником продукції з питань наявності у КТД об'єктів промислової власності, або робота зі звітами з НДР або ДКР, примірники яких згідно ДСТУ 3973-2000 і ДСТУ 3974-2000 мають зберігатися у замовника та розробника продукції.

Інший шлях – це аналіз нематеріальних активів, що є в наявності на підприємстві (в установі), що випускає продукцію. Такий підхід дозволяє встановити ОПВ, які детально відображені в КТД.

Неможна стверджувати, що перший чи другий шляхи можуть надати виключну інформацію про ОПВ, які деталізовані в КТД. Може бути використаний комплексний підхід, тобто виявлення ОПВ може здійснюватися паралельно двома шляхами.

Якщо за результатами перевірки встановлена група ОПВ, якими користується підприємство (установа) у відповідності до ліцензійних угод, здійснюється перевірка ступеня відображення ОПВ у наявній КТД (див. рис. 4). За умов втілення всіх ОПВ у КТД визначається конкретний власник майнових прав на ОПВ.

При виявленні ситуації, коли КТД крім втілених ОПВ містить можливі додаткові технічні рішення, які використовуються, але не запатентовані, має бути проведена відповідна робота щодо визначення за допомогою існуючої КТД таких технічних рішень, що можуть, у свою чергу, бути віднесені до ОПВ. Після виконання цього має бути здійснений патентний пошук з позиції визначення ступеня новизни додатково виявлених технічних рішень. При підтвердженні новизни здійснюється патентування з оформленням прав на ОПВ і постановка на облік підприємства (установи) у якості нематеріальних активів.

За умов відсутності розробника продукції в межах України або небажання співробітництва з його боку, відсутності звітів з НДР і ДКР та немате-

ріальних активів на підприємстві (в установі), має бути проведений аналіз існуючої на підприємстві (в установі) конструкторської та технологічної документації на предмет визначення технічних рішень, що можуть бути віднесені до ОПВ (див. рис.4). Після цього має бути здійснений патентний пошук з позиції визначення ступеня новизни всіх виявлених технічних рішень. При підтвердженні новизни здійснюється патентування з оформленням прав на ОПВ і постановка на облік підприємства (установи) у якості нематеріальних активів.

Запропонований у статті підхід дозволяє виявляти ОПВ, отримувати на них майнові права та включити їх в якості нематеріальних активів на підприємстві (в установі).

Правила зберігання та користування КТД, а також допуск до них відповідних осіб на підприємстві (в установі) визначається державними стандартами та відповідними законодавчими й нормативними актами, особливо для умов, коли документація має гриф таємності або може містити комерційну тайну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ 3321:2003. Система конструкторської документації. Терміни та визначення основних понять. – К.: Держспоживстандарт, 2005. – 51 с.
2. ДСТУ 2391-94. Система технологічної документації. Терміни та визначення. – К.: Держстандарт, 1994. – 36 с.
3. ДСТУ 3278-95. Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Основні терміни та визначення. – К.: Держстандарт, 1995. – 60 с.
4. ДСТУ 3973-2000. Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. – К.: Держстандарт, 2001. – 36 с.

5. ДСТУ 3974-2000. Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. – К.: Держстандарт, 2001. – 68 с.
6. ГОСТ 15.000-82. Система разработки и постановки продукции на производство. Общие положения. – М.: Госстандарт СССР, 1982. – 5 с.
7. ГОСТ 15.001-88. Продукция производственно-технического назначения. – М.: Госстандарт СССР, 1988. – 7 с.
8. ГОСТ 15.311-90. Постановка на производство продукции по технической документации иностранных фирм.– М.: Госстандарт СССР, 1990.– 6 с.
9. ГОСТ 15.009-91. Непродовольственные товары народного потребления. – М.: Госстандарт СССР, 1991. – 8 с.
10. ГОСТ В 15.704-83. Авторский надзор в процессе эксплуатации изделий. Основные положения. – М.: Госстандарт СССР, 1990. – 25 с.
11. Единая система конструкторской документации: Справочное пособие. – М.: Изд-во стандартов, 1989. – 352 с.
12. Инженеру об изобретении. – М.: Атомиздат, 1976. – 200 с.
13. Политехнический словарь. – М. Сов. энцикл., 1977. – 608 с.
14. Кузнецов Ю.М. Патентознавство та авторське право: [підручник] / Ю.М. Кузнецов. – К.: Кондор, 2005. – 428 с.
15. Управління інтелектуальною власністю / [П.М. Цибульов, В.П. Чеботарьов, В.Г. Зінов, Ю. Суїні]. – К.: КІС, 2005. – 448 с.